

presència

Número 1894. Del 13 al 19 de juny del 2008. Any XLIII. 0,50 €

Un nen, amb el plat buit, en una zona rural de Nigèria. En molts països africans la situació alimentària és cada cop més complicada. / EFE

L'amenaça de la fam

CRISI ALIMENTÀRIA. Els aliments s'encareixen arreu del món i les famílies més necessitades són les que ho paguen. Els 840 milions de pobres que ara passen fam seran molts més si no s'actua aviat. / 2 a 7

La crisi dels

ELS MÉS VULNERABLES, ELS MÉS POBRES. Arreu del món, els preus dels aliments no paren de pujar i, com sempre, són els més pobres els que més ho pateixen. Hi ha més de 840 milions de persones amb fam crònica i seran moltes més si no s'actua aviat.

IRENE CASELLAS

● Aquest any ja han mort a Egipte més de cinquanta persones en baralles provocades a les cues de les fleques per aconseguir el pa subvencionat, l'únic que es poden permetre moltes famílies egípcies a conseqüència de l'augment dels preus dels aliments. En països asiàtics com ara el Pakistan i Tailàndia, els exèrcits han de vigilar els conreus i els magatzems. Les revoltes populars s'han repetit arreu, especialment als països més pobres, mentre la fam amenaça de convertir-se en una catàstrofe humanitària d'escala planetària.

Per arribar a imaginar la desesperació que pot provocar un estómac buit, fixem-nos, per exemple, en Haití. En aquest país caribeny, el més pobre de tot Amèrica, s'està generalitzant la venda d'unes galetes, anomenades *pica*, que es fan amb un fang groguenc que es pot trobar a l'interior de l'illa. Malgrat la matèria primera amb què estan fetes, no són pas de franc: valen l'equivalent a tres cèntims d'euro. No cal dir que el seu consum pot provocar tota mena de problemes digestius, però per a la població afamada dels barris més pobres de les ciutats sovint és l'única cosa que es poden posar a la boca.

Es calcula que actualment uns 840 milions de persones ar-

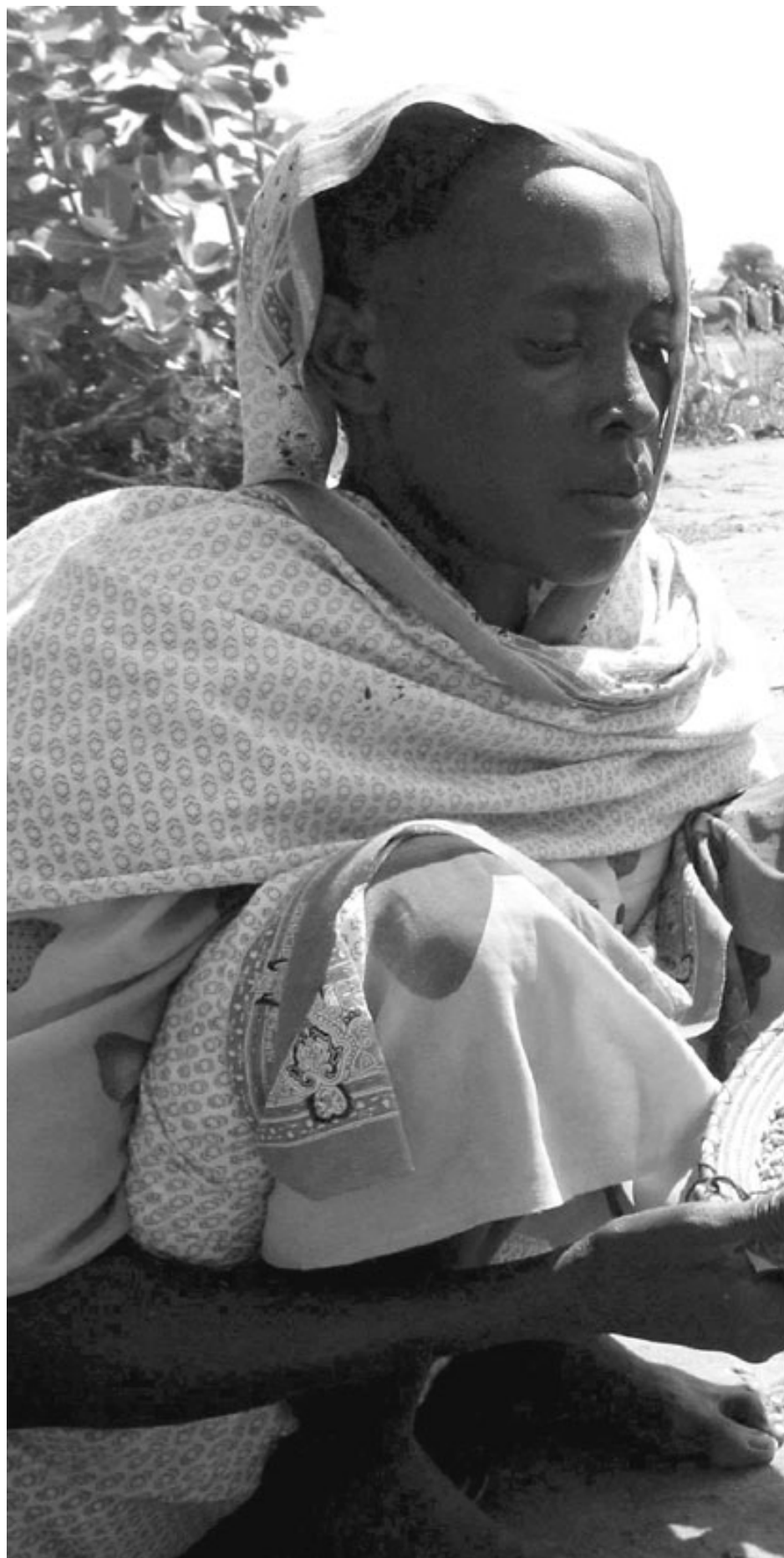
LES DADES

- L'AUGMENT DE PREUS
És el més greu dels últims 30 anys i afecta pràcticament tots els aliments bàsics. Segons la FAO, els productes agrícoles es van pujar un 8% de mitjana el 2006, un 24% el 2007 i un 53% el primer trimestre del 2008.
- ELS PRODUCTES MÉS ENCARITS
Els olis vegetals (97%), els cereals (87%), els lactis (58%) i l'arròs (46%). El sucre i els productes carnis també s'han encarat, però menys.
- LES COLLITES
Malgrat alguns fenòmens meteorològics adversos, les collites en general continuen sent bones. Des de la dècada dels anys setanta, la producció s'ha multiplicat per tres i la població mundial s'ha duplicat, de manera que hi hauria d'haver menjar per a tothom: el problema és que està mal repartit.

reu del món –una de cada sis– passen gana crònica. Les estadístiques més esgarrioses indiquen que cada dia moren 25.000 persones per problemes derivats de la malnutrició i que cada any més de 250.000 nens queden cecs sense remei només perquè no han pres prou vitamina A. No són dades noves: per desgràcia, els efectes de la malnutrició a tot el món es coneixen i s'avaluen des de fa molts anys. Ara, però, la fam torna a ser protagonista dels titulars. Per què?

Les veus més crítiques diuen que l'augment dels preus dels aliments apareix a les agendes mundials perquè hi ha el risc que afecti les economies dels països rics. També hi ha qui sospita que tot plegat permetrà continuar impulsant encara més la utilització d'aliments d'origen transgènic.

En qualsevol cas, sembla evident que s'han de començar a prendre mesures per intentar que no es compleixin els pronòstics més pessimistes de les Nacions Unides i de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic, que ja han advertit que fins al 2017 els preus dels aliments continuaran pujant, tot i que no d'una manera tan escandalosa. Aquest augment prolongat en el temps, en un món on la meitat de la població sobreviu amb menys de dos

aliments

Un grup de dones sudaneses passen grans pel sedàs, en un campament de refugiats de Darfur. / EFE

dòlars diaris, pot tenir conseqüències nefastes i propiciar un episodi de fam mundial gravíssim, que col·locaria en el llindar de la fam crònica 100 milions de persones més. La paradoxa més impactant de tot plegat és que el món, de moment, té prou capacitat per produir aliments per a tothom. És a dir, de menjar ja n'hi ha, però està mal repartit i és massa car per als pobres.

Per què pugen els preus?

Els preus en els mercats d'aliments segueixen cicles i experimenten alts i baixos. Normalment, les èpoques de preus baixos són més llargues que les de preus alts, i les puges no afecten alhora els principals productes. Ara, però, ens trobem en un context en què coincideixen molts factors al mateix temps que fan que la puja duri més del que seria previsible i afecti les principals produccions, des de la d'olis vegetals fins a la de cereals, passant per la d'arròs, sucre, lactis o carn. El petroli cada cop més car, l'impuls dels combustibles biològics, el fet que els països emergents necessitin cada vegada més recursos alimentaris i la presència d'especuladors, són les peces clau d'un complicat puzzle que pot posar fi a la seguretat alimentària de mig planeta.

L'ús de biocombustibles és de moment l'element preferit a l'hora de repartir les culpes. Un dels últims informes del Banc Mundial assegura que és el responsable del 65% de les puges de preus, perquè ha acaparat part de les collites de cereals i plantes oleaginoses que abans es destinaven a productes alimentaris.

Menjar per sobreviure

Segons la FAO, amb només 30.000 milions de dòlars a l'any es podria eradicar completament la fam al món

I.C.

● Coincidint amb la celebració a Roma de la cimera sobre alimentació, els responsables de la FAO van recordar que amb una inversió anual de 30.000 milions de dòlars es podria eradicar completament la fam al món, potenciant l'agricultura i el creixement sostenible en els països més desfavorits. Un xifra ben petita si es compara amb els 1,2 bilions de dòlars anuals que es destinen a fabricar armament o els 100.000 milions que es perden amb el menjar que es malbarata cada any als països rics.

Les actuacions més urgents són garantir els aliments bàsics per a la població, amb ajudes immediates a curt termini, i invertir nous recursos per incentivar l'agricultura a mitjà termini. Per desgràcia, tal com recorda el director general de la FAO, Jacques Diouf, els ajuts internacionals per al desenvolupament agrícola s'han reduït dramàticament en les últimes dècades, i han passat de 8.000 milions de dòlars el 1984 a 3.400 milions el 2004. Els governs rics no han complert les seves promeses, malgrat els avisos que s'han anat fent des del 2002, quan ja es va començar a entreveure que vindria l'època de les vaques magres. «Solament quan els desposseïts i els exclosos han sortit al carrer per expressar el seu neguit i desesperació, s'han començat a produir les primeres reaccions a favor de l'ajuda alimentària», es lamentava Diouf en la cimera de Roma.

«Avui és important adonar-se que fa temps que es va acabar el temps per discutir. Ha arribat l'hora de passar a l'acció», insistia el director general de la FAO.

Les Filipines: sort del «pagpag». Aquest país del sud-est asiàtic és el principal importador d'arròs de tota la zona i ha patit greument d'alça de preus. Les famílies més pobres no tenen cap més remei que remenar als abocadors per trobar restes de menjar que puguin recuperar, pedaços que s'anomenen *pagpag*. L'home de la fotografia, de 48 anys, explicava als periodistes que sense l'abocador es moriria de gana. / EFE

El biocarburant més utilitzat actualment és l'etanol, un alcohol que es produeix a partir de la fermentació de blat de moro, blat, remolatxa, canya de sucre, civada... i altres cultius energètics. Aquest alcohol, barrejat amb la gasolina convencional, es converteix en un biocombustible que emet força menys diòxid de carboni. El 65,4% de l'etanol es fa servir com a biocombustible, mentre que la resta s'utilitza en diferents indústries, especialment la cosmètica i la farmacèutica. A part de l'etanol, l'altre biocombustible que més s'utilitza és el biodièsel, que

MOLTES VEUS COINCIDEIXEN A RELACIONAR L'ETANOL I EL BIODIÈSEL AMB LA PUJA DELS PREUS DELS CEREALS, PERÒ DES DEL SECTOR REMARQUEN QUE ELS VERITABLES RESPONSABLES SÓN ELS ESPECULADORS

es produeix a partir de plantes oleaginoses, com ara la colza, la soja i el gira-sol. En aquest cas, la barreja es fa amb carburant dièsel en lloc de gasolina.

L'any passat, la producció mundial conjunta d'etanol i biodièsel va superar els 53.000 milions de litres, xifra que representa un augment del 43% en relació amb el bienni anterior. Com que aquests biocombustibles són més barats que els hidrocarburs i contenen menys, és lògic que cada cop se n'utilitzin més i que fins i tot rebin subvencions de part dels governs. El problema és decidir si

el seu desenvolupament afecta o no el mercat mundial d'aliments.

Especulant amb el menjar

Segons els defensors dels biocarburants, es pretén que aquest sector es converteixi en el cap de turc de la crisi alimentària quan en realitat només desvia un 3% de la producció mundial de cereals i oleaginoses, un percentatge petit que no justifica tanta alarma. «Fins ara érem la cura per a la nostra addicció al petroli; ara sembla que cometem un crim contra la humitat», es queixava el mes passat en una trobada de productors a

Sevilla el president de l'Associació de Combustibles Renovables dels Estats Units. Tots els assistents a aquesta trobada van coincidir a argumentar que la responsabilitat real de l'augment dels preus dels aliments la tenen els especuladors.

No són els únics que tenen aquesta opinió, i des de les Nacions Unides també s'han sentit veus d'alerta. Una és la del relator per al Dret a l'Alimentació, Olivier De Schutter. Aquest alt càrrec insisteix que les caigudes a la borsa i els maldecaps als mercats internacionals provocats per la

Haití: els més afamats mengen fang. S'anomenen *pica* i es fan a base d'un fang de color groguenc que es pot trobar en alguns indrets de l'interior de l'illa. El fang, barrejat amb oli i sal, es deixa coure al sol després de donar-hi forma rodona com si fos una mena de galeta grossa. Molts haitians en consumien de tant en tant perquè sempre hi ha hagut la creença que són molt nutritives. I ara que el menjar és molt car, les *pica* s'han convertit en una alternativa cada cop més utilitzada, malgrat que evidentment poden provocar problemes digestius. / AP / ARIANA CUBILLOS

Birmània: el cicló que ho empitjora tot. El *Nargis* ha agreujat encara més la precària situació de moltes famílies birmanes. A la zona devastada es conreen dos terços de la producció total de cereals del país. / EFE

Egipte: baralles per aconseguir pa. Els conflictes a les cues pel pa són habituals. El país importa la meitat de la farina que necessita i el seu preu s'ha triplicat en un any. Els aliments més bàsics s'han apujat fins a un 50% en els últims mesos i el govern ha hagut d'incloure 10 milions de persones en la seva xarxa d'assistència social. / EFE

crisi de les hipoteques als Estats Units han fet que molts especuladors intervinguin en els mercats de matèries primeres agrícoles, incidint per aconseguir que els preus vagin a l'alça. De Schutter, que tot just ara acaba d'ocupar el seu càrrec, ha començat fort carregant contra el Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional, a qui responsabilitza del problema per haver instat molts països pobres i endeutats a modificar els seus conreus per aconseguir millorar les exportacions. D'aquesta manera, han deixat de produir per al seu propi consum i ara de-

penen completament del menjar que compren a tercers per garantir l'alimentació dels ciutadans. Això els fa extremament vulnerables.

Un exemple real, a escala regional, l'exposa l'ONG Acción Contra el Hambre: l'any passat els pagesos de Níger van optar per vendre les seves collites de mill als mercats del país veí, Nigèria, que té una indústria agroalimentària més potent. Com que els pagaven bé, pràcticament tothom va fer aquesta operació, i aquest any el país es troba sense reserves de cereals. Ara moltes famílies han

hagut de recórrer precisament als mercats del país veí per poder subsistir, i allà els cobren els mateixos sacs de mill que ells van vendre l'any passat quatre vegades més car.

A part de les embolicades trames del comerç internacional, l'encariment dels aliments també és el resultat de l'augment del preu del petroli, que fa que siguin més costosos l'obtenció de llavors, tot el procés de conreu i, sobretot, el transport del menjar. I com a últim element distorsionador hi ha el fet que les anomenades potències emergents, la Xina i

MOLTS PAÏSOS POBRES HAN AFAVORIT LES EXPORTACIONS EN LLOC DE MANTENIR ELS CULTIUS PER AL CONSUM PROPÍ, I ARA ES TROBEN COMPLETAMENT DEL MERCAT INTERNACIONAL

l'Índia, necessitin cada vegada més matèria primera. No només perquè la població va creixent, sinó també perquè estan canviant d'hàbits. Moltes famílies que fins ara no tenien cap més opció que menjar poc, i sobretot productes vegetals, ara es poden permetre el luxe de comprar carn més sovint. I com que el bestiar s'engreixa amb cereals, la demanda de gra augmenta, i això fa pujar els preus. És per això que es torna a parlar amb insistència de la necessitat de repartir millor els recursos i garantir el creixement sostenible.

El «tsunami silenció»

● Així és com ha qualificat l'ONU l'emergència d'àmbit mundial que es pot arribar a produir si no es fa res per garantir la seguretat alimentària de més de 2.000 milions de persones, que són les que viuen actualment per sota del llindar de la pobresa. La comparació amb el tsunami que es va produir el dia de Sant Esteve del 2004 al sud-est asiàtic pretén sensibilitzar de la mateixa manera l'opinió pública internacional, que en aquella ocasió va respondre amb molta rapidesa davant una situació catastròfica que va deixar 230.000 morts i més de dos milions de persones desplaçades de les seves llars.

Tal com recorda l'ONU, la fam no colpeja amb una força tan evident com una onada gegant, però les seves conseqüències poden ser igualment terrorífiques, i repartides arreu del planeta.

Previsions sobre collites futures

● L'última previsió de la FAO sobre la producció mundial de cereals indica que aquest any es batrà un nou rècord històric: 2.192 milions de tones, un 3,8 per cent més que l'any anterior. S'espera sobretot que millori molt la collita de blat, que en les temporades anteriors havia estat ajustada. També es preveuen molt bons resultats en els conreus de llavors oleaginoses, de manera que tant els olis com les farines haurien de ser suficients per abastir tota la demanda mundial. La producció de sucre aconseguirà igualment un nou rècord, mentre que la de carn i de lactis també anirà creixent, encara que menys, ja que per culpa dels preus dels cereals resulta més cara. Però malgrat que la producció alimentària estigui garantida, els preus continuaran pujant encara un quants anys.

Patates transgèniques de la companyia BASF. / EFE

2008: any internacional de la patata

La FAO vol impulsar arreu del planeta el conreu de patates, que **creixen amb facilitat i són molt energètiques**, per contribuir a la seguretat alimentària dels més desfavorits

I.C.
● La producció mundial de patata podria créixer entre el 2 i el 3 per cent anual en la pròxima dècada, amb els països en desenvolupament (especialment a l'Àfrica subsahariana) com els principals impulsors d'aquest creixement. A la Xina, el primer productor mundial de patates, les autoritats estudien propostes per convertirla en un dels cultius principals del país, i a l'Índia s'estan avaluant plans per aconseguir doblar la

A DIFERÈNCIA DELS CEREALS, NOMÉS UNA PART DE LA PRODUCCIÓ DE PATATES ES DESTINA AL COMERÇ MUNDIAL, DE MANERA QUE ELS PREUS NO FLUCTUEN TANT

producció d'aquest tubercle en els pròxims cinc o deu anys. Com que es pot conrear amb facilitat i és molt energètica, la patata pot ser una bona aliada per garantir la seguretat alimentària. A diferència del que passa amb els principals cereals, només una part del total de la producció de patates entra en el comerç internacional, de manera que els preus, en general, es determinen pels costos locals de producció i no per les fluctuacions del mercat mundial. És

per això que la FAO té la intenció d'impulsar encara més la producció d'aquest tubercle, i s'ha declarat el 2008 Any Internacional de la Patata. El seu origen es troba a Amèrica, en concret als Andes, on ja es conreava fa 8.000 anys, i amb la colonització espanyola es va anar introduint primer a Europa i després a la resta del món. En aquests moments és l'aliment no cerealístic més conreat: el 2007 se'n van produir 320 milions de tones.

Els beneficis d'un tubercle molt «sofert»

● Segons la FAO, la patata hauria de ser un element important de les estratègies destinades a proporcionar aliments nutritius a les persones pobres que passen fam. És idònia per produir-la on la terra és limitada i la mà d'obra abundant, condicions que caracteritzen una gran part dels països del Tercer Món. La patata produeix un aliment més nutritiu en menys temps, amb menys terra i en climes més difícils que qualsevol altre cultiu important. Fins a un 85% de la planta és comestible per a les persones, en comparació amb el 50% en el cas dels cereals. Tenen molts carbohidrats, per la qual cosa són una bona font d'energia; aporten el

contingut més elevat de proteïnes (entorn del 2,1% del pes del producte fresc) de la família dels cultius d'arrels i tubercles, i les seves proteïnes són d'una qualitat força bona. A més, tenen vitamina C abundant: una patata mitjana conté prop de la meitat de la ingesta diària recomanada. I per acabar, aporten una cinquena part del valor recomanat diari de potassi, i quantitats importants d'àcid fòlic, indispensable per a les dones que estan embarassades. Presents a les taules d'arreu del planeta, les patates són molt versàtils i es poden cuinar de maneres molt diverses: al forn, fregides, farcides, bullides, en puré...

Una altra «revolució verda»?

I.C.
● A partir de la meitat del segle passat, i especialment als anys seixanta i setanta, hi va haver en molts països d'Àsia i l'Amèrica Llatina l'anomenada *revolució verda*, un augment molt important de la producció agrícola gràcies a la utilització de varietats de gran rendiment, especialment de blat, blat de moro i arròs.

En països com ara l'Índia es va aconseguir que les plantes conreades fossin més baixes i alhora molt més resistents al vent, amb conreus que permetien fer fins a tres collites l'any. D'aquesta manera es van frenar els grans episodis de fam que tradicionalment havia patit la població.

Amb el pas del temps la *revolució verda* ha rebut força crítiques, especialment perquè es van utilitzar quantitats extraordinàries de fertilitzants i pesticides que posteriorment s'ha comprovat que danyaven el medi ambient; perquè va malmetre la biodiversitat i els conreus tradicionals, i també perquè va generar una forta dependència dels petits agricultors respecte de les grans multinacionals que els facilitaven les llavors. Tot i això, no es pot negar que va ser un pas endavant a l'hora de solucionar alguns problemes greus de seguretat alimentària.

Quaranta anys més tard, les Nacions Unides tornen a reclamar que hi hagi un nou impuls a l'agricultura, una nova estratègia per afrontar els problemes que es veuen venir: la manca de sòl, el fet que aquest cada cop sigui menys fèrtil i l'escassetat d'aigua. «Hem de col·laborar en el

Un jove treballa en una plantació de te a Kenya. L'ONU reclama plans per millorar l'agricultura al món i molt especialment a Àfrica. / EFE

desenvolupament d'una nova generació de tecnologies i mètodes agrícoles que facin possible la segona revolució verda, que permeti una millora sostenible de les collites amb un mínim dany ecològic i contribueixi a la meta del desenvolupament sostenible», ha manifestat el secretari general, Ban Ki-moon. Aquesta segona *revolució verda* s'hauria de potenciar sobretot a Àfrica, que ja havia quedat al marge dels progressos tecnològics aconseguits el segle passat. Per fer-ho possi-

ble s'ha d'ajudar els petits agricultors amb programes que els garanteixin no només la producció necessària, sinó que a més aquesta es pugui vendre a preus justos, sense intermediaris que es facin d'or.

De fet, un dels grans problemes que tenen els pagesos arreu del món és que topen amb les grans companyies multinacionals tant per poder adquirir el material que necessiten –les llavors, els fertilitzants...– com per poder vendre la producció. Aquestes

gran empreses exerceixen un gran poder econòmic, però no són les úniques que interfereixen en el desenvolupament sostenible de l'agricultura.

Les Nacions Unides també estan recordant aquests dies la gran contradicció que suposa que els països de l'OCDE estiguin distorsionant els mercats mundials amb les seves polítiques proteccionistes, ja que tan sols el 2006 es van gastar 372.000 milions de dòlars en subsidis a la seva agricultura.

Novament la polèmica dels transgènics

● Els partidaris dels transgènics –els organismes (normalment vegetals) que han estat modificats genèticament per dotar-los de característiques concretes, com ara resistència a les plagues o capacitat per sobreviure en entorns difícils– no han desaprofitat la crisi alimentària per insistir novament que poden ser la solució als problemes de fam al món. Diuen que les tècniques d'enginyeria genètica permetrien crear cultius amb un rendiment més alt, que es podrien adaptar millor a les necessitats derivades del canvi climàtic i que no necessitarien tants pesticides ni insecticides. Són alguns dels arguments que han fet que els transgènics es vagin estenent arreu del món, especialment als Estats

Plantes transgèniques en un laboratori de Barcelona.

Units, el Canadà, el Brasil, la Xina i Argentina. A la Unió Europea, amb moltes veus que hi estan en contra, només estan autoritzades per a ús alimentari algunes varietats transgèniques de blat de moro, colza i soja.

Els arguments en contra són que els organismes transgènics amenacen la biodiversitat del planeta, ja que poden arraconar els cultius tradicionals; que no hi ha la completa seguretat que siguin totalment innocus per a la salut, i, especialment, que només beneficien les grans multinacionals –la més coneguda és Monsanto–, que són les úniques que tenen la tecnologia per produir-ne les llavors.